

**ВПЛИВ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ МАКРОРІВНЯ**

У статті досліджено активність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за 2011–2014 роки. Проаналізовано динаміку експорту та імпорту торгівлі товарами і послугами в Україні. Наведено інформацію про зміну кількості підприємств, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність в Україні. Представлено джерела інформації для визначення стратегічних індикаторів реалізації стратегії розвитку "Україна – 2020". Запропоновано перелік основних факторів негативного впливу на активність суб'єктів ЗЕД України. Визначено вплив суб'єктів ЗЕД на економічну безпеку національного рівня.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, економічна безпека, індикатори, фактори негативного впливу

N. I. GAVLOVSKA
Khmel'nitsky National University**INFLUENCE OF ACTIONS OF FOREIGN-ECONOMIC ACTIVITY SUBJECTS ON
ECONOMICAL SECURITY AT MACROLEVEL**

In the paper, actions of foreign-economic activity subjects over 2011–2014 is studied. Dynamics of export and import in trading goods and services in Ukraine is analyzed. There is information about change of number of enterprises which realize their foreign-trading activity in Ukraine. Origins of information for defining strategic indicators of implementing development strategy "Ukraine – 2020" are presented. A list of main factors of poor influence on actions of foreign-economic activity subjects in Ukraine is suggested. Influence of foreign-economic activity subjects on the National rank economical security is determined.

Keywords: foreign-economic activity, economical security, indicators, factors of poor influence.

Вступ. Певні негативні тенденції, що притаманні вітчизняній економіці у 2015 році обумовлені, в першу чергу, втратою позицій на зовнішніх ринках і необхідністю пошуку нових стратегічних партнерів як для держави, так і для окремих суб'єктів господарювання, а це негативно позначається на рівні економічної безпеки макро-, мезо- та мікрорівня. Успішність операцій зовнішньоекономічної діяльності для вітчизняних товаровиробників значною мірою визначається не тільки компетентністю менеджменту у оцінюванні кон'юнктури й специфіки роботи на ринку іншої країни, а й досконалістю чинного законодавства у сфері регулювання ЗЕД та практики здійснення регулятивних процедур, яка в Україні не вільна від бюрократизму. Нормативне поле діяльності всіх суб'єктів національної економіки теж вимагає змін, відповідно до вимог сьогодення. Така ситуація обумовлює актуальність наукових досліджень у сфері зовнішньоекономічної діяльності та економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика національної економічної безпеки тривалий час знаходиться у полі зору таких відомих вітчизняних науковців, як О.І. Барановський, О.А. Бурбело, І.Ф. Білько, Т.Г. Васильців, М.П. Войнаренко, В.М. Геєць, М.О. Кизим, В.І. Кириленко, Г.В. Козаченко, І.Г. Манцуров, В.І. Мунтіян, Л.Г. Шемаєва, С.М. Шкарлет, В.Т. Шлемко. Питання активної взаємодії суб'єктів інституційного рівня та суб'єктів господарювання розглянуті в наукових працях І.Г. Бережнюка, О.П. Гребельника, В.П. Мартинюка, П.В. Пашка, Є.М. Рудніченка та ін. Визнаючи наукову цінність та практичну вагомість наукових праць названих дослідників, слід відзначити, що певне коло питань концептуального, методологічного та методичного характеру, пов'язаних з зовнішньоекономічною діяльністю та економічною безпекою, залишається недостатньо дослідженими.

Метою статті є аналіз активності суб'єктів ЗЕД у контексті їх впливу на національну економічну безпеку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до основних положень Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" [1] більшість стратегічних індикаторів реалізації стратегії, а саме: Світового банку "Doing Business"; кредитний рейтинг України за зобов'язаннями в іноземній валюті за шкалою рейтингового агентства «Standard and poors»; глобальний індекс конкурентоспроможності, який розраховує Всесвітній Економічний Форум (WEF); індекс сприйняття корупції, який розраховує Transparency International; міжнародне дослідження якості освіти PISA та ін., – пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю та активністю на різних міжнародних ринках. Тому, створення безпечних умов розвитку зовнішньоекономічної діяльності на макро-, мезо- та мікрорівні є запорукою розвитку національної економіки в цілому.

Зважаючи на активну інтеграцію вітчизняного бізнесу у світові економічні процеси, про що свідчить стале зростання обсягів імпорту та експорту товарів протягом останніх 10 років, важливо забезпечити організаційну прозорість та економічну вигідність зовнішньоекономічних операцій для тих товаровиробників, які прагнуть досягти міжнародної конкурентоспроможності і беруться за випуск продукції, що може бути експортована у інші країни. Однак існуючі диспропорції податкової та митної політики стимулюють більшою мірою зовнішньоекономічну діяльність у сфері торгівлі товарами широкого

вжитку, не створюючи вагомих преференцій для вітчизняної промисловості високотехнологічних секторів. Для підтвердження наведених положень на рис. 1 наведено динаміку експорту та імпорту торгівлі товарами в Україні за 2010–2014 рр.

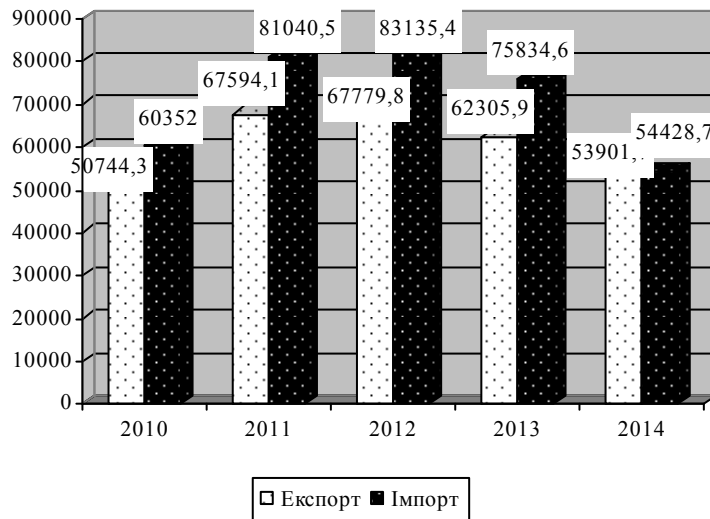

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту торгівлі товарами в Україні за 2010–2014 рр., млн дол. США [2, с.13]

Так, експорт товарів у 2014 р. становив 53901,7 млн дол. США, він зменшився на 13,5% проти обсягу 2013 р., однак у порівнянні з 2010 роком він збільшився на 6,2% проти обсягу 2010 р. Імпорт товарів, також зменшився у 2014 році в порівнянні з 2013 роком на 28,2%, також відбулося його зменшення у порівнянні з 2010 роком на 9,8%.

Динаміку експорту та імпорту торгівлі послугами в Україні за 2010–2014 рр. представлено на рисунку 2. Експорт послуг у 2014 р. становив 11520,8 млн дол. США, він зменшився на 19,1% проти обсягу 2013 р., однак у порівнянні з 2010 роком він збільшився на 1,2% проти обсягу 2010 р. Імпорт послуг також зменшився у 2014 році в порівнянні з 2013 роком на 15,3%, однак у порівнянні з 2010 роком він збільшився на 18,0%.

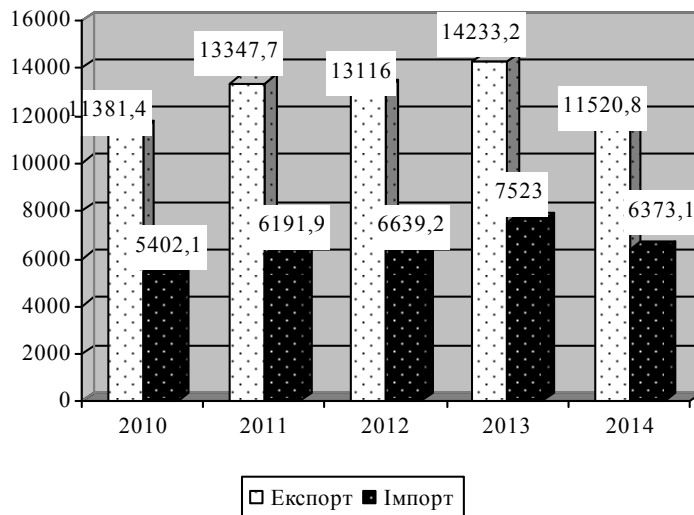

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту торгівлі послугами в Україні за 2010–2014 рр., млн дол. США [2, с. 14]

Слід відмітити, що лише у 2014 році відмічається позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами України, і становить 3356,2 млн дол. США (рис. 3) [2]. Така сума сальдо сформувалася за рахунок сальдо зовнішньої торгівлі послугами, адже сальдо зовнішньої торгівлі товарами протягом аналізованого періоду залишається від'ємним. На формування позитивного сальдо вплинули в основному обсяги транспортних послуг, з переробки матеріальних ресурсів, у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг. Сальдо послуг трубопровідного транспорту становило 2,2 млрд дол., послуг з переробки товарів з метою реалізації за кордоном – 1,3 млрд дол., комп'ютерних послуг – 0,9 млрд дол., залізничного транспорту – 0,7 млрд дол., повітряного та морського транспорту – по 0,6 млрд дол. [2, с. 10].

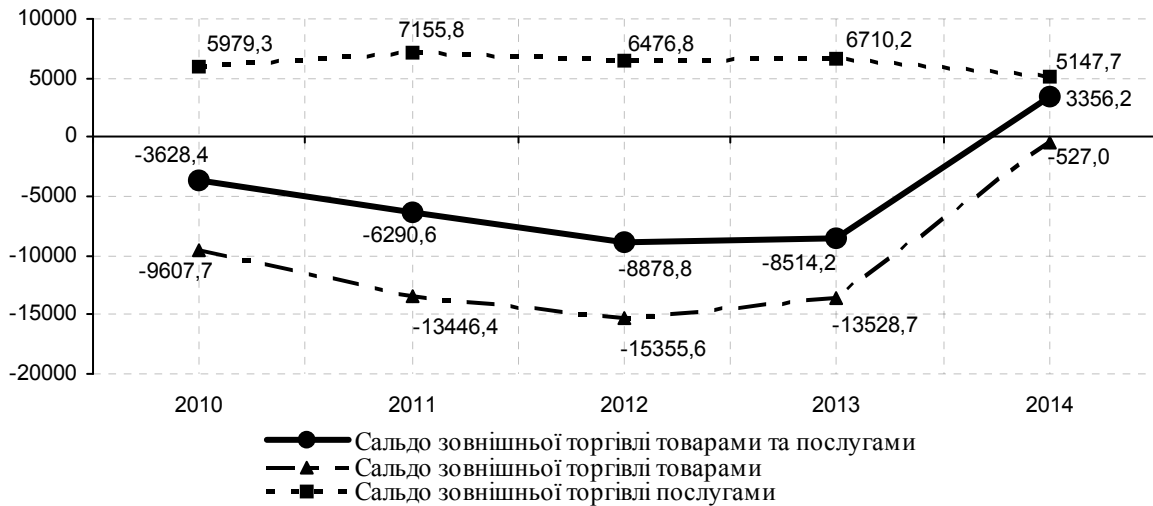

Рис. 3. Сальдо зовнішньої торгівлі України за 2010–2014 рр., млн дол. США [2, с. 17, 18]

За наявності позитивного сальдо у 2014 році необхідно відмітити зменшення кількості підприємств, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність в Україні протягом 2010–2014 років (рис. 4).

Зовнішньоторговельні операції з товарами у 2014 р. Україна здійснювала з партнерами із 217 країн світу. Експортували товари до 195 країн світу, імпортували – із 205 країн. Кількість підприємств, що здійснювали зовнішню торгівлю товарами становили в експорті 13753 одиниць, в імпорті – 22426 одиниць [2, с. 9, 19].

Зовнішньоторговельні операції з послугами у 2014 р. Україна здійснювала з партнерами із 221 країнами світу. Підприємства-резиденти України надавали послуги нерезидентам 214 країн світу, одержували – від нерезидентів 186 країн. Кількість підприємств, що здійснювали зовнішню торгівлю послугами становили в експорті 6717 одиниць, в імпорті – 5363 одиниць [2, с. 10, 19].

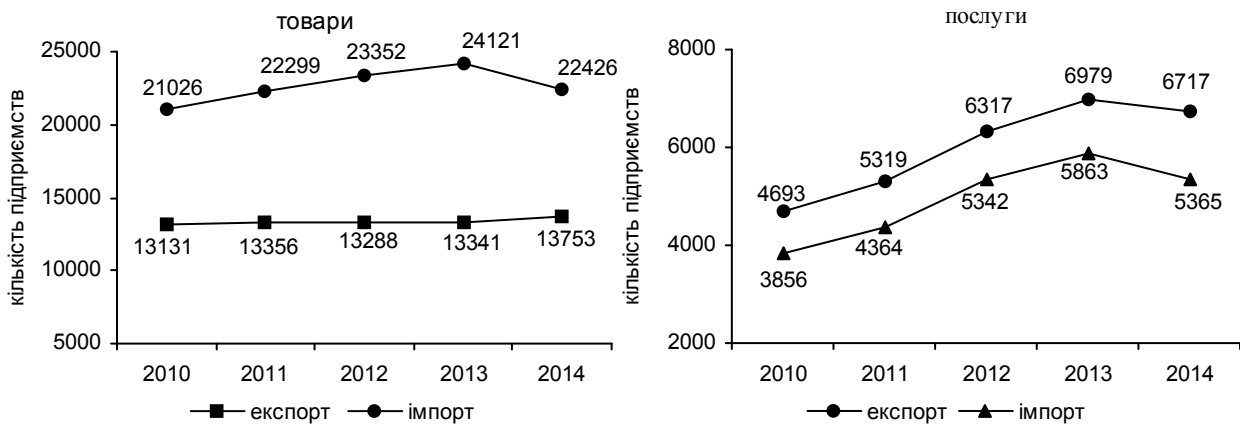

Рис. 4. Кількість підприємств, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність в Україні протягом 2010–2014 років [2, с. 19]

Протягом 2013 та 2014 років більше всього товарів Україна експортувала у Росію: у 2013 році – 23,7 %, у 2014 році – 18,2%. Така ж ситуація і з імпортом товарів: у 2013 році – 30,5 %, у 2014 році – 23,3%. Скорочення експорту та імпорту товарів у Росію відбулося за рахунок політичної кризи.

Найсуттєвіші експортні поставки серед країн ЄС здійснювались до Польщі 4,9% від загального обсягу експорту (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 4,6% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Німеччини – 3,0% (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини) та Угорщини – 2,8% (електричні машини, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки); серед інших країн до Російської Федерації – 18,2% (механічні машини, чорні метали, продукти неорганічної хімії), Туреччини – 6,6% (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, добрива), Єгипту – 5,3% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Китаю – 5,0% (руди, шлак і зола, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Індії – 3,4% (жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки) та Білорусі – 3,0% (чорні метали, залишки і відходи харчової промисловості, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки) [2, с. 9].

Найбільші надходження серед країн ЄС здійснювались з Німеччини 9,9% від загального обсягу імпорту (палива мінеральні, нафта та продукти її перегонки, механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного), Польщі – 5,6% (палива мінеральні, нафта та продукти її перегонки, електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали), Італії – 2,8% (механічні машини, фармацевтична продукція, пластмаси, полімерні матеріали) та Угорщини – 2,7% (палива мінеральні, нафта та продукти її перегонки, електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали); серед інших країн – з Російської Федерації – 23,3% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні та електричні машини), Китаю – 9,9% (електричні та механічні машини, пластмаси, полімерні матеріали), Білорусі – 7,3% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного, механічні машини) та США – 3,5% (механічні машини, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного) [2, с. 9].

Варто підкреслити, що проведений аналіз активності суб'єктів ЗЕД у 2011 – 2014 роках свідчить про негативні тенденції, що набирали обертів у 2014 році і значно зросли у 2015 році. Така ситуація негативно позначається на національній економічній безпеці і формує несприятливе бізнес-середовище, що абсолютно не задовольняє потенційних інвесторів. А така ситуація призводить до втрати можливостей самостійного виходу країни з кризи. Варто зазначити, що негативні фактори, які формуються на макrorівні провокують реакцію суб'єктів мікрорівня і криза лише посилюється. Так до основних факторів негативного впливу макrorівня на активність суб'єктів ЗЕД і економічну безпеку в цілому необхідно віднести:

1. Ведення військових дій на території країни;
 2. Непрозора і недосконала політика НБУ (у тому числі при забезпеченні стабільності національної грошової одиниці);
 3. Постійні трансформаційні процеси у фінансовій сфері (наявність суперечностей у нормативних документах та розподілі основних функцій між виконавцями на місцях);
 4. Нестабільність у забезпеченні ресурсами суб'єктів господарювання різних рівнів;
 5. Недовіра іноземних партнерів до вітчизняного інституційного поля та бізнес-середовища.
- Наведені фактори обумовлюють негативну реакцію суб'єктів ЗЕД, що проявляється у таких аспектах:

1. Згорання діяльності на "ризикованих" територіях (наближених до території проведення АТО);
2. Відсутність мотивації "заводити" валютну виручку на територію країни;
3. Тенденція до "тінізації" господарських операцій та діяльності в цілому;
4. Перенесення виробництва до місць з стабільним ресурсним забезпеченням (переважно за кордон);
5. Мінімізація операцій з суб'єктами вітчизняного фінансового сектору.

Висновки. Отже, з метою забезпечення зростання рівня економічної безпеки на національному рівні необхідно швидко реалізовувати задекларовані реформи і підвищувати прозорість ведення бізнесу, однак не лише методами інституційного примусу, а й засобами мотивації активно-працюючих суб'єктів ЗЕД, які на сьогодні є основними "донорами" валютних надходжень в країну. В першу чергу, це стосується вітчизняного фінансового ринку на чолі з головним регулятором (НБУ) і фінансової сфери, де об'єднання податкової та митної служб не принесло абсолютно нічого крім низки суперечок, нормативної неузгодженості та втрати значної кількості висококваліфікованих фахівців.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс] : указ Президента України : [від 12.01.2015 № 5/2015]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Статистичний збірник "Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2014 році" [Електронний ресурс]. — К. : ДП "Інформаційно-аналітичне агенство", 2015 – 153 с. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm

References

1. Pro Strategiju stalogo rozvytku "Ukrai'na – 2020": Ukaz Prezydenta Ukrai'ny: [vid 12.01.2015 № 5/2015]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Statystychnyj zbirnyk "Zovnishnja torgivlja Ukrai'ny tovaramy ta poslugamy u 2014 roci". K.: DP "Informacijno-analitychne agenstvo", 2015, 153 s. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm

Надійшла 17.08.2015; рецензент: д. е. н. Рудніченко Є. М.